

Вдовиченко Христина

студентка групи Соам-22 факультету іноземних мов Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Науковий керівник – викладач кафедри української мови та методики її навчання Вітяк Юрій.

РЕЦЕПЦІЯ ОБРАЗУ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

«Якби ніхто нічого не знав про Г. Сковороду, якби час не пощадив для нас його рукописні твори..., якби народ не зберіг легенд про його дивовижне життя, якби зосталася одна-єдина його епітафія, то і вона блиснула би для людства спалахом дивовижної сили і осяяння: “Світ ловив мене, та не впіймав!”» (І. Драч).

Григорій Сковорода — видатний український мислитель, поет і прозаїк, який зробив вагомий внесок для поступу духовної культури українського народу та її літературно-філософської традиції. Доробок мислителя складають видання «Байки Харківські», зібрання пісень «Сад божественних пісень», філософські трактати та діалоги, переклади з латинської і грецької мов.

Поетична і прозова спадщина митця стала органічним складником нового письменства, яке розвивало гуманістичні, демократичні ідеї, заперечувало наявний суспільно-політичний лад, вводило в літературу самобутні образи простих українців, обстоюючи їхні соціальні і національні права. Вочевидь, самі за ці заслуги постать Григорія Сковороди стала канонічною і щедро відображена в класиці та сучасному літературному контексті. Образ цього митця висвітлено в напрацюваннях І. Срезневського, Т. Шевченка, І. Котляревського, П. Білецького-Носенка, П. Куліша, П. Тичини, В. Поліщука, М. Рильського, А. Малишка, І. Драча, Л. Ляшенка, І. Пільгука, В. Шевчука, В. Підпалого, О. Іваха, М. Проліса, Л. Мосендза та ін.

Справжнім символом духовної культури від давнини до сьогодні Скворода постає за часів українського Ренесансу 1920-х років. Саме тоді Павло Тичина присвячує йому збірку «Замість сонетів і октав» та починає роботу над поемою-симфонією «Скворода», яка за своїм грандіозним задумом мала б стати «українським Фаустом» ХХ століття [3].

Творчість Г. Сквороди помітно позначилася на літературному становленні І. Котляревського. Особливий дух творів зачинателя сучасної української літературної мови свідчать про продовження концептуальної традиції провідного мислителя, у якій вчуваються інтонації демократизму, гуманізму і правдолюбства. Інтертекстуальні зв'язки простежуємо на прикладі української опери на дві дії під назвою «Наталка Полтавка», у якій наявна травестія на відомий твір Г. Сквороди «Всякому городу нрав и права». Утім, нова, гучно кажучи, редакція тексту, яка вложена в уста Возного, ілюструє дещо інший суспільний лад:

«Всякому городу нрав і права,/ Всяка імієть свій ум голова,/ Всякого прихоті водять за ніс,/ Всякого манить к наживі свій біс/ Лев роздираєть там вовка в куски;/ Тут же вовк цапа скубе за виски...» [1, с. 239].

Про не до кінця реалізований потенціал Сквороди говорив Шевченко в передмові до видання «Кобзаря»:

«А Борнц усе-таки поет народний і великий. І наш Скворода таким би був, якби його не збила з пливу латинь, а потім московщина» [2].

До так званих «письменників-сковородинців» Л. Ушкалов зараховує і Г. Квітку-Основ'яненко, який був сучасником знаного мислителя, ба більше, знайомий із ним особисто:

«Мабуть, саме Скворода прихилив душу юного Квітки до чернечого стану; від Сквороди ж таки бере початок і оте примітне поєднання чернечо-аскетичного та світського первнів, що так вражало всіх у Квітчиному характері» [4, с. 14].

Складність образу Г. Сковороди підсумовує дослідник Д. Чижевський. У своїй ґрунтовній праці «Філософія Г. С. Сковороди», що вийшла друком ще на початку ХХ століття. Науковець аналізує студії, що присвячені постаті філософа. Мусимо наголосити, що матеріали помітно різняться за своїм звучанням. Йдеться про різні оцінки творчого надбання Г. Сковороди:

«Може, ні про одного філософа у світі не висловлено таких розбіжних думок, як про Сковороду. Тепер є не менше, ніж 250 великих та малих праць, присвячених Сковороді, який, як це загально визнано, є найцікавіша постать історії українського духу. В цих працях — можна сказати без перебільшення — висловлено, напевне, не менше ніж 250 різних поглядів на Сковороду...» [5, с. 5].

Як бачимо, образ Григорія Сковороди відображено в чималій кількості творів українських письменників та літературознавців, які досліджували постать просвітителя. Мислитель був доволі цікавою особистістю та відіграв важливу роль в українській літературі та культурі загалом, філософські погляди якого можуть служити життєвими орієнтирами для багатьох поколінь.

Список використаної літератури

1. Котляревський, І. Енеїда; Наталка Полтавка: Для ст. шк. віку. Київ : Школа, 2008. 288 с.
2. Передмова до нездійсненого видання «Кобзаря». Сайт URL: litopys.org.ua/shevchenko/shev507.htm (дата звернення: 16.02.2023).
3. Тичина П. Замість сонетів і октав. Київ : Друкарь, 1920. 31 с.
4. Ушкалов Л. В. Григорій Сковорода: семінарій. Харків : Майдан, 2004. 776 с.
5. Чижевський Д. Філософія Г.С. Сковороди. Варшава: Праці Українського Наукового Інституту т. 24. 1934. 233 с.